

**Podpora zaměřená na individuální
a skupinové výměny zkušeností**

**Specifika výuky heterogenní skupiny
žáků se zaměřením na inkluzivní přístup**

PhDr. Renata Mlčáková, Ph.D.

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

Obsah

Úvod.....	4
1 Inkluzivní – společné vzdělávání.....	5
2 Žák se speciálními vzdělávacími potřebami	6
2.1 Kontakty na školská poradenská zařízení v České republice	7
3 Pomůcky ve výuce žáků se SVP	9
3.1 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu narušené komunikační schopnosti.....	9
3.2 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu mentálního postižení	10
3.3 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sluchového postižení a oslabení sluchového vnímání.....	10
3.4 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu tělesného postižení	11
3.5 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu poruchy autistického spektra.....	11
3.6 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu specifických poruch chování.....	12
3.7 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu specifických poruch učení.....	12
3.8 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek	13
3.9 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zrakového postižení.....	13

Projekt Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

3.10	Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu nadání	14
4	Speciálněpedagogická podpora aktivního čtení s porozuměním	15
4.1	Etapy rozvoje aktivního čtení s porozuměním	16
5	Závěr	19
6	Seznam použité literatury	20
7	Užitečné odkazy	21

Úvod

Předkládaný text slouží jako podpora zaměřená na individuální a skupinové výměny zkušeností zejm. mezi učiteli primárních a sekundárních škol, studenty magisterských učitelských oborů a odborníky z oblasti speciální pedagogiky a psychologie z prostředí fakult připravujících studenty na výkon učitelské profese. Informace z podpory může dle zájmu čerpat také oborový a obecný didaktik, obecný pedagog, pedagogický diagnostik či odborník na akční výzkum.

Stanovili jsme si tyto cíle:

- Vymezit termín *inkluzie*, který dominuje v edukačním konceptu *inkluzivní pedagogiky* a *inkluzivního, resp. společného vzdělávání* heterogenní skupiny žáků.
- Objasnit kategorii žák se speciálními vzdělávacími potřebami, tj. *žák s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního stavu, žák s potřebou podpory z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek a žák nadaný a mimořádně nadaný*.
- Uvést kontakty na *školská poradenská zařízení* v České republice, která mohou učitelům v procesu společného vzdělávání nabídnout konzultační a jiné služby
- Seznámit s možnostmi v oblasti *pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu speciálních vzdělávacích potřeb*.
- Představit *možnosti speciálněpedagogické podpory aktivního čtení s porozuměním*.
- Nabídnout *webové adresy*, které se váží k *inkluzivnímu vzdělávání* a mohou být pro cílovou skupinu zdrojem užitečných informací.

Podpora vznikla v rámci řešení projektu Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí, CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660.

Projekt Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

1 Inkluzivní – společné vzdělávání

Kolektiv žáků v rámci škol nejen primárního a sekundární vzdělávání je v současné době vždy tvořen heterogenní skupinou jedinců a v ideální rovině předpokládá inkluzivní přístup stran učitele a všech ostatních účastníků edukačního procesu. Chápání termínu inkluze není v současné době jednotné, dle Langer a kol. (2016) je možno termín **inkluze** vymezit třemi způsoby: prvním je ztotožnění s integrací, jedná se o opak segregace; dalším je inkluze jako vylepšená integrace a dle třetí možnosti je inkluze chápána jako stav, kdy se člověk s postižením rodí do společnosti, která akceptuje jeho odlišnost a odlišnost každého svého člena, kdy je tedy „normální být jiný“. Takový jedinec se rodí do společnosti, která se nad jeho stavem nepozastavuje. Inkluze je založena na akceptaci různorodosti. Všichni lidé jsou si rovni v důstojnosti a právech a přítomnost jinakosti je chápána jako obohacení a přínos pro společnost.

V souvislosti s inkluzivními tendencemi se konstituuje nový edukační koncept – tzv. **inkluzivní pedagogika**, která se zabývá možnostmi optimální edukace dětí s určitým typem postižení, narušení či ohrožení (resp. se speciálními vzdělávacími potřebami) v podmínkách běžných škol a školních zařízení. Žáci se v rámci inkluzivního edukačního konceptu již nedělí na dvě skupiny (tj. ty, kteří mají speciální potřeby, a ty, kteří je nemají), ale jde tu o jedinou heterogenní skupinu žáků, kteří mají rozličné individuální potřeby (Lechta, 2010).

V České republice existuje již mnoho škol, které **inkluzivní, resp. společné vzdělávání** úspěšně realizují ke spokojenosti všech stran, jež se na výchovně-vzdělávacím procesu podílejí. Jejich učitelé neskrývají mnohé problémy, k nimž ve školách dochází, i náročnost práce s rozmanitostí žáků, ale přesto považují inkluzi za přínosnou pro všechny a zdůrazňují její sociální aspekt. Pro další posun v odborné i laické veřejnosti je nutné, aby si obě skupiny naslouchaly a hledaly společné řešení, které by nesloužilo jejich zájmům, ale zájmu žáků (Kratochvílová, 2013 in Michalík, Baslerová, Růžicka a kol. 2018).

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

2 Žák se speciálními vzdělávacími potřebami

Učitel se ve své učitelské praxi denně setkává a pracuje s žáky s typickým vývojem, ale i s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (dále též SVP). V kategorii žáků se speciálními vzdělávacími potřebami učitel konkrétně pracuje *s žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního stavu, s žáky s potřebou podpory z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek i s žáky nadanými a mimořádně nadanými*. Pojmem děti a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami označujeme v souladu se školským zákonem jedince, kteří k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění a užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebují poskytnutí *podpůrných opatření*. Jedná se o nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách, které odpovídají zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáka, a které těmto žákům bezplatně poskytuje škola a školské zařízení. Legislativně je vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ošetřeno v *zákoně 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění a ve vyhlášce č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných v platném znění* (vše dostupné na www.msmt.cz). Uplatňování podpůrných opatření se rovněž řídí výše odkazovanou vyhláškou č. 27/2016.

Do skupiny žáků s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zdravotního stavu patří žáci s tělesným a zdravotním znevýhodněním, žáci se sluchovým postižením, žáci se zrakovým postižením, žáci s kombinovaným postižením, žáci s poruchou autistického spektra, žáci s mentálním postižením (v prostředí základní školy zejm. s lehkým stupněm mentálního postižení), žáci s narušenou komunikační schopností, žáci se specifickou poruchou učení, žáci se specifickou poruchou chování, žáci s ADHD. Náročnost na vhodné přístupy a odbornou kvalifikaci učitele se zvyšuje v případě kombinace výše uvedených obtíží žáka.

Skupina žáků s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek je naplněna zejm. žáky – dětmi z rodin cizinců, minorit a sociálně znevýhodněnými žáky.

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

Za užitečné pro pedagogy, kteří pracují s žáky nadanými a mimořádně nadanými, považujeme webové stránky, na nichž nalezneme **informace k rozvoji, vzdělávání, ale i mimoškolním činnostem pro jedince s nadáním:**

- <http://talentovani.cz/skoly>
- <http://www.nuv.cz/t/nadani>
- <http://www.centrumnadani.cz/>
- www.fortiq.cz
- <http://www.akademie-nadani.cz/>
- <http://www.amavet.cz/>
- <http://www.debruar.cz/>
- <http://www.nadanedeti.cz/>
- <http://www.mensa.cz/>
- <http://snptm.cz/>
- <http://www.talent-nadani.cz/>

2.1 Kontakty na školská poradenská zařízení v České republice

Konzultativní pomoc pro práci se žákem se SVP může učitel získávat od školního psychologa, školního speciálního pedagoga, ale i terénního speciálního pedagoga nebo psychologa ze školského poradenského zařízení (pedagogicko-psychologická poradna, speciálně-pedagogické centrum, středisko výchovné péče).

Kontakty na speciální pedagogy i psychology pracující ve speciálně-pedagogických centrech v České republice lze dohledat na webových stránkách *Asociace pracovníků Speciálně pedagogických center* v České republice: www.apspc.cz.

Kontakty na *pedagogicko-psychologické poradny* v České republice lze dohledat na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/pedagogicko-psychologicke-poradny>.

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

Významnou diagnostickou, poradenskou i intervenční pomoc mohou nabídnout *střediska výchovné péče*, která zajišťují preventivně-výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku a vývoje poruch chování, přičemž poskytují svou intervenci také rodičům (zákonným zástupcům) nebo škole. Kontakty na střediska výchovné péče v České republice jsou k dispozici na webových stránkách: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strediska-vychovne-pece>.

Souhrnné informace z oblasti společného vzdělávání, podpory vzdělávání dětí, žáků a studentů se SVP poskytuje také web *Národního ústavu pro vzdělávání-šolského poradenského zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*: <http://www.nuv.cz/>.

3 Pomůcky ve výuce žáků se SVP

Významnou měrou přispívají ke školní úspěšnosti žáků se SVP kompenzační a speciální pomůcky. Předpokladem efektivní práce žáka s pomůckou je dovednost učitele s pomůckou pracovat a umět ji obsluhovat. Kompenzační pomůcky slouží ke kompenzaci (omezení negativního vlivu) žákova postižení na jeho školní výkon, školní práci i školní úspěšnost. Dále uvedeme příklady kompenzačních pomůcek, ale také speciálních pomůcek a učebnic, softwarového a IT vybavení, které lze pro žáky se SVP v rámci podpůrných opatření pořídit. Stupeň podpůrného opatření (2. – 5.) je žákovi se SVP přiznán školským poradenským zařízením. Pro naše orientační účely uvádíme rámcový přehled pomůcek bez členění dle stupňů podpůrných opatření a bez normované finanční náročnosti. Přehledné rozdělení pomůcek v rámci 2. – 5. stupně podpůrných opatření, včetně normované finanční náročnosti lze přesně dohledat ve vyhlášce č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných v platném znění.

3.1 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu narušené komunikační schopnosti

Kompenzační pomůcky: pomůcky pro podporu sluchového vnímání a rozlišování; pomůcky pro alternativní a augmentativní komunikaci, komunikátor.

Speciální učebnice a pomůcky: speciální učební materiály na rozvoj čtení a smyslového vnímání; paměti, pozornosti, pomůcky pro rozvoj jazykových kompetencí ve všech jazykových rovinách; pomůcka pro myofunkční terapii a orofaciální stimulaci.

Softwarové vybavení: software na rozvoj komunikačních schopností; počítačové programy pro alternativní a augmentativní komunikaci, software pro rozvoj českého jazyka – slovní zásoby, pravopisu, syntaxe, komunikačních schopností a smyslového vnímání; software na přepis psané řeči do hlasového výstupu, software pro alternativní komunikaci.

IT vybavení: tablet; počítač.

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

3.2 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu mentálního postižení

Kompenzační pomůcky: pomůcky pro rozvoj alternativní a augmentativní komunikace (komunikační tabulky).

Speciální učebnice a pomůcky: názorné didaktické pomůcky pro výuku čtení, psaní, matematiky, manipulační pomůcky a didaktické pomůcky pro činnostní učení, speciální didaktické pomůcky pro rozvoj hrubé, jemné motoriky, vizuomotorické koordinace, bubny, Orffovy nástroje, perkuse; Montessori pomůcky.

Softwarové vybavení: výukový software; software pro alternativní a augmentativní komunikaci.

IT vybavení: multidotykový počítač.

3.3 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sluchového postižení a oslabení sluchového vnímání

Kompenzační pomůcky: úprava prostředí – odhlučnění místnosti (koberce, závěsy), vhodné osvětlení – žaluzie, světlo; pomůcky pro podporu dalších komunikačních systémů.

Speciální učebnice a pomůcky: názorné didaktické pomůcky; speciální učebnice pro žáky se sluchovým postižením.

Softwarové vybavení: software na rozvoj sluchového vnímání; CD učebnice pro výuku českého znakového jazyka, software – podpora učebnic formou českého znakového jazyka; multimediální učebnice s podporou českého znakového jazyka.

IT vybavení: tablet.

3.4 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu tělesného postižení

Kompenzační pomůcky: stůl s výškově a úhlově nastavitelnou plochou, protiskluzová podložka, židle s pevnou podnožkou, přenosné stojany pro práci na lavici, speciální židle s područkami, speciální nůžky, bezpečné kelímky na vodu, nástavce na štětce a tužky pro správný úchop; speciální komponenty osobního počítače (alternativní myši, klávesnice aj.), madla k WC, polohovací pytle, držák berlí na lavici; vozík mechanický, nájezdové lyžiny, schodolez, nástavce na WC, stůl vhodný k vozíku; polohovací sedačka/lehátko; zvedák.

Speciální učebnice a pomůcky: manipulační pomůcky a pracovní listy pro rozvoj grafomotoriky; speciální rýsovací pomůcky, rovnovážné a balanční pomůcky pro senzomotorickou stimulaci v tělesné výchově; taktilně haptické didaktické pomůcky.

Softwarové vybavení: výukový software, software pro alternativní a augmentativní komunikaci (komunikační tabulky, komunikátor, software).

IT vybavení: dotykový monitor, kamery připevněné na monitoru PC k snímání pohybů hlavy (včetně SW); držák na tablet včetně ochranného obalu, joystick pro alternativní ovládání tabletu, PC pracoviště pro žáky s nejtěžším postižením.

3.5 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu poruchy autistického spektra

Kompenzační pomůcky: nábytek ke strukturalizaci prostoru (policový regál, barevné koberce, barevné pásky, paravan aj.); komunikátor, speciální hardware – myš, klávesnice.

Speciální učebnice a pomůcky: laminátor a laminovací fólie, názorné manipulační pomůcky (čísla, písmena, tabulky), listy na výrobu denních režimů a rozvrhů, učebnice pro žáky s mentálním postižením; sada strukturovaných krabic, soubor pomůcek pro nácvik sociálních dovedností; symboly, schémata, pomůcky pro rozvoj alternativní a augmentativní komunikace, komunikační tabulky.

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

Softwarové vybavení: výukový software; komunikační programy pro alternativní komunikaci.

IT vybavení: tablet, dotykový monitor.

3.6 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu specifických poruch chování

Kompenzační pomůcky: manipulační pomůcky pro podporu pozornosti (např. mačkácí míčky), úprava nábytku – zarážky proti houpání; pomůcky pro relaxaci (koberec, overball), pomůcky pro organizaci času, prostoru a postupu práce.

Speciální učebnice a pomůcky: didaktické manipulační pomůcky, přehledy učiva, pracovní sešity pro nácvik pozornosti, upravené pracovní listy (např. zjednodušení struktury, zvýraznění klíčových slov), pomůcky pro nácvik sociálních kompetencí.

Softwarové vybavení: výukový software.

IT vybavení: tablet, notebook.

3.7 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu specifických poruch učení

Kompenzační pomůcky: 0

Speciální učebnice a pomůcky: speciální didaktické manipulační pomůcky pro výuku matematiky, čtení a psaní, čtecí záložka, čtecí okénko, speciální pomůcky pro vyvození a upevnění správného úchopu, pracovní materiály pro rozvoj koncentrace pozornosti, speciální učebnice pro výuku matematiky a čtení.

Softwarové vybavení: výukový software.

IT vybavení: notebook.

3.8 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek

Kompenzační pomůcky: 0

Speciální učebnice a pomůcky: pomůcky na výtvarnou/tělesnou výchovu k zapůjčení, psací a rýsovací náčiní, speciální učebnice pro výuku matematiky, čtení a českého jazyka, knihy a encyklopedie pro rozvoj všeobecného přehledu, didaktické manipulační pomůcky pro výuku matematiky, čtení a českého jazyka; pomůcky pro rozvoj sociálních dovedností.

Softwarové vybavení: výukový software.

IT vybavení: tablet.

3.9 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zrakového postižení

Kompenzační pomůcky: sklopná deska s protiskluzovou fólií, vhodné osvětlení pracovního místa, mechanické zvětšovací zařízení – lupa, lokální zastínění místnosti, relaxační koberec; vodící lišty, klávesnice pro slabozraké, hardware a software na kompenzaci zrakových funkcí (zvětšovací zařízení, optické pomůcky); zápisník pro nevidomé, Pichtův psací stroj, software pro přepis psané řeči do hlasového výstupu, Braillovský řádek, Braillovská tiskárna.

Speciální učebnice a pomůcky: vhodně upravené výukové materiály (širší nebo výraznější kontury, syté kontrastní barvy, méně detailů, vhodný font), pracovní sešity s výraznou konturou, pomůcky pro rozvoj smyslů a vizuomotorické koordinace, pomůcky pro výuku tělesné výchovy (ozvučené míče); elektronická verze učebnic, pomůcky k rýsování slabozrakých, tabulky na psaní Braillova písma a pomůcky pro výuku Braillova písma; Braillovský papír, atlasy, reliéfní plánky a 3D modely; rýsovací souprava pro nevidomé.

Softwarové vybavení: čtecí a odečítací programy.

IT vybavení: notebook.

Projekt Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

3.10 Příklady pomůcek pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu nadání

Kompenzační pomůcky: 0

Speciální učebnice a pomůcky: lupa, mikroskop, preparační soupravy, digitální fotoaparát, mapy, globus, dalekohled, modely vesmírných těles, elektronické a technické stavebnice, laminátor a laminovací fólie, kopírovací karta do knihovny, flipchart, průkazy do knihoven s on-line přístupy k odborným databázím, encyklopedie, atlasy, odborné slovníky, určovací klíče pro biologii a geologii; binokulární lupa, hvězdářský dalekohled, odborné knihy pro oblasti rozšiřujícího učiva včetně elektronických publikací, odborné časopisy, pronájem (vybavení) odborného pracoviště včetně odborného personálu.

Softwarové vybavení: výukový software, odborné programy pro podporu sběru, evidence nebo zpracování výzkumných dat, experimentální systémy PASCO pro přírodovědné předměty.

IT vybavení: tablet, flash disk, promítací plátno; stolní PC, notebook, skener, videokamera a stříhačský program; licence pro online přístup k databázím odborných publikací.

Výše citovaná vyhláška č. 27/2016 Sb. (v platném znění) přináší informace stran podpůrných opatření, individuálního vzdělávacího plánu žáka se SVP, asistenta pedagoga, postupu v souvislosti s poskytováním podpůrných opatření prvního až pátého stupně, organizace vzdělávání žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními, zařazování žáků do školy, třídy, oddělení nebo studijní skupiny zřízené dle §16, odst. 9 školského zákona a další oblasti vzdělávání žáků se SVP a žáků nadaných.

4 Speciálněpedagogická podpora aktivního čtení s porozuměním

V naší podpoře jsme se rozhodli akcentovat oblast čtení s porozuměním, neboť čtení s porozuměním vykazuje u českých žáků námi sledované věkové kategorie značné rezervy, resp. nedostatky. Čtenářská, resp. v konečném efektu pak funkční gramotnost se všemi jejími komponenty, je významným předpokladem úspěchu a štěstí v životě. Kvalitní čtení s porozuměním považujeme za významný předpoklad úspěšného vzdělávání. Podpořit čtení s porozuměním je z pohledu speciálního pedagoga vhodné nejen u žáků se specifickou poruchou učení, či jinými SVP, ale u všech čtenářů primární, resp. sekundární školy. Cílem podpory čtení s porozuměním je zlepšit výstup čtení u všech žáků vzdělávané heterogenní skupiny. Doporučení lze uplatnit i u žáků bez čtenářských potíží napříč všemi věkovými kategoriemi základní školy v rámci matematické, čtenářské i informační gramotnosti, občanských a sociálních kompetencí.

Výzkumy ukázaly (např. Pressley, 1998 in Zelinková, Axelrood, Mikulajová, 2011), že **dobří čtenáři během čtení aktivně zpracovávají text**. Aktivní čtenář přemýšlí, co bude v textu zajímavého, představuje si, jak se bude vyvíjet děj, klade si otázky, na které hledá a nalézá odpovědi. Nenalezne-li objasnění otázky, rozpozná, že musí informace hledat jinde. Je schopen shrnout i interpretovat čtený text. Postřehne členění textu, nadpis, odstavce, konec článku, koncentruje myšlenky, lépe porozumí obsahu, pochopí hlavní myšlenky.

Dobrý čtenář při zjištění, že nerozumí textu nebo významu slov, volí strategie určené k nápravě tohoto stavu (tzv. fix-it strategie). Dobří čtenáři disponují strategiemi, jak situaci s neporozuměním textu řešit. Jedná se např. o strategie optimálního rozdělování učebního času mezi nesterjné obtížné pasáže textu, strategie „look-back“ opětovného vracení se k již pročteným částem aj. (Dole et al. 1991, Vosniadou, Pearson, Rogers 1988 in Hnilica, 1992).

Umíme u žáků rozvíjet umění učit se? Jak uvádí Hnilica (1992), součástí programů s tímto cílem, je nácvik kognitivních a metakognitivních strategií zpracování a osvojování textových informací. Jednou z kognitivních strategií je např. **strategie O (orientace v textu)**. Jedná se o etapu studia textu, ve které dochází k aktivizaci poznatků a zkušeností, kterými jedinec

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

disponuje, a k získání prvotní celkové představy o textu. K tomu slouží např. zběžné prolistování textu, pročtení názvů kapitol a podkapitol, věnování pozornosti autorem zvýrazněným klíčovým pojmům či shrnujícím částem textu — tedy **strategie užívané ještě před zahájením vlastního čtení a učení** (Boonman 1990 in Hnilica, 1992). Mobilizace dostupných znalostí, pojmů a postojů před započetím vlastního čtení má vliv na „způsob čtení“ textu a na porozumění a zapamatování si v něm obsažených informací. Vezin a Vezin (1986 in Hnilica, 1992) rozlišují **dvě úrovně proaktivního zpracování textu (kognitivní a motivační)**. Na **kognitivní úrovni** přistupuje čtenář k textu jako k problému — před započetím čtení generuje hypotézy a v průběhu čtení ověřuje jejich správnost. Na **úrovni motivační** je důležité ujasnění cíle četby před jejím zahájením. Např. nutnost obstát v náročné zkoušce při studiu nutí k volbě jiných strategií zpracování textu než situace, ve které jsou cíle četby nejasné. Podrobněji viz např. Hnilica (1992).

4.1 Etapy rozvoje aktivního čtení s porozuměním

Rozvoj aktivního čtení můžeme podpořit následujícími aktivitami, které rozdělíme **do tří etap: před čtením, během čtení a po čtení**. Swanson (2001 in Zelinková, Axelrood, Mikulajová, 2011), Mastropieri a Scruggs (1997 in ibid.), Harvey a Goudvis (2000 in ibid.) doporučují respektovat výše uvedené tři etapy a navrhuji aktivity zpracování čteného textu. Etapy jsme zachovali, aktivity jsme modifikovali a doplnili dle našich zkušeností:

1. etapa – před čtením textu:

- žákům sdělíme, proč budeme text číst, můžeme je informovat, co od nich budeme chtít po přečtení textu. Následuje:
- **Prohlédnutí textu** – požádáme žáky, aby ukázali začátek článku, nadpis, první slovo nadpisu, první slovo textu nebo básně, poslední slovo, konec textu. Ptáme se žáků na konkrétní délku článku, článek je v rozsahu půl stránky nebo celé stránky, dvou stran, pěti stran apod. Ptáme se na počet ilustrací. Požádáme žáky, aby pojmenovali, zda je článek doplněn obrázky, fotografiemi, náčrtý, grafy,

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

vzorci, schémata, grafickými symboly, zda jsou obrázky barevné, černobílé, malované, kreslené. Sledujeme formátování textu – typ a velikost písma, zda je použito i tučné či barevné písmo, pozorujeme a pojmenuje vzhled nadpisů- velikost a barvu nadpisů, názvů nových příběhů, kapitol, podkapitol. Ptáme se, zda je text psaný v řádcích přes celou šířku stránky nebo umístěný na kraji stránky ve sloupečku, v tabulce, v grafu apod.

- **Vyhledávání a vysvětlení významu neznámých slov**, čtení a osvojování nových pojmů, obtížných víceslabičných slov, složených slov a slov se shluky souhlásek.

2. etapa – během čtení textu:

- Aktivní zpracování textu zahrnuje **předvídání, formulaci předpokladu**, o čem text asi bude pojednávat, co nového se dozvíme? Zeptáme se: „Co se v příběhu může stát? O čem asi příběh bude?“ Přečteme část textu a zhodnotíme, co se nám podařilo předpovědět správně a v čem jsme se mylili.
- Ke zlepšení porozumění čtení můžeme uplatnit technické pomůcky, např. **diktafon**. Učitel čte text sám klidným tempem a nahraje se přitom na diktafon. Předtím, než má žák sám číst, text pustíme z diktafonu a vedeme žáka k poslechu a sledování textu na tabuli, v knize, poslechu, případně si žáci zapisují poznámky k poslouchanému textu. Následně se ptáme: „Kde čteme?“ Žáka požádáme: „Ukaž, kde čteme.“ Pokud učitel vidí, že žák nestíhá tempo a neví, kde učitel čte, ukážeme mu, kde čteme. Učitel zpočátku diktafon často zastavuje a kontroluje, zda čtenáři vědí, kde čteme. Sledovat text reprodukováný z diktafonu je pro mnohé čtenáře zpočátku velmi obtížné, ale postupně se tato dovednost zlepšuje. V této práci vytrváme.
- **Kladení otázek** – žáci se učí klást otázky k obsahu přečteného textu, což vede k lepšímu zpracování přečtených informací. Slabší čtenáře necháme přečíst zprvu jednu, příp. dvě, tři a více vět a vedeme je, aby formulovali otázky a ptali se sebe navzájem. Konfrontace předpovědi se skutečným vývojem obsahu.

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660

3. etapa – po přečtení textu:

- Po přečtení textu klademe otázky a vytvoříme resumé. Shrňeme, co jsme se dozvěděli.
- Pracujeme s textem a otázky formulujeme jednoznačně, co nejpresněji. Ptáme se na hlavní a vedlejší postavy, kdo a co je v příběhu, co dělá, jaký je, kde a kdy se příběh odehrává.
- Posoudíme čtený text, klademe si otázky k textu:
 - „Co ses dozvěděl?“
 - „Můžeš s textem souhlasit?“
 - „Je možné vymyslet lepší řešení?“
 - „Jak bys řešil situaci ty?“
 - „Co bys poradil?“
 - „Co se Ti na textu líbí?“
 - „S čím můžeš nesouhlasit?“
- Vyhledáváme slova.
- Postřehujeme slova a věty.

S uvedenými aktivitami má autorka kapitoly vlastní speciálněpedagogickou praktickou zkušenost a doporučuje aktivity uplatňovat denně 5 až 10 minut ve výuce předmětu, což je za týden cca 50 minut, za měsíc více než tři hodiny specifické podpůrné čtenářské aktivity. Navrhujeme vytrvat a výsledek směrem ke zlepšení čtení s porozuměním se dostaví.

5 Závěr

Inkluze žáka se SVP v běžné základní škole je spojena se specifickými nároky na vytváření příznivých podmínek. Kollárová (2010) ve shodě s Fischerem a Škodou (2008 in ibid.) zdůrazňuje potřebu připravenosti žáka a jeho rodiny, připravenost učitele a školy, ve které se vyučování organizuje. Učitel by měl mít základní orientaci ve speciální pedagogice (Kollárová, 2010). Pomoci mohou konzultace se speciálními pedagogy, psychology ze školských poradenských zařízení. Významně mohou učitelům, kteří vzdělávají žáka se SVP v základní škole běžného typu, prospět také náslechy ve školách, případně třídách, které se specializují na vzdělávání žáků se SVP, neboť v nich pracují speciální pedagogové, kteří ovládají speciálněpedagogické metody, metodiky, přístupy. Příkladem lze uvést základní školy logopedické, základní školy pro žáky se specifickými poruchami učení, základní školy pro sluchově postižené, základní školy pro zrakově postižené, základní školy pro tělesně postižené, základní škola pro žáky se specifickými poruchami chování, logopedické třídy, třídy pro žáky s poruchou autistického spektra.

Souhlasíme s Kollárovou (2010), že úspěšný proces školní inkluze se nedá efektivně plnit bez angažovanosti rodiny žáka. Za smysluplný a prospěšný považujeme pravidelný kontakt učitele s rodiči, případně alespoň s jedním rodičem, zákonným zástupcem žáka či s jinými členy rodiny. Za cenná považujeme osobní setkání učitele s rodiči, která je vhodné, je-li to ze strany rodičů možné, navrhnout a indikovaně uskutečňovat ve stálém termínu a čase pravidelně jednou za týden. Autorka kapitoly má s tímto přístupem pozitivní osobní zkušenost ve vazbě na vzdělávání žáků s narušenou komunikační schopností, pravidelná setkávání rodičům svých žáků navrhovala a tato setkávání byla využita k řešení pedagogických situací, rodiče žáků tato setkávání hodnotili pozitivně.

6 Seznam použité literatury

HNILICA, K. Kognitivní a metakognitivní strategie autoregulovaného učení. *Pedagogika*, XLII, 1992, č. 4, s. 477-485. ISSN 0031-3815.

KOLLÁROVÁ, E. Tělesné postižení, nemoc a zdravotní oslabení. In LECHTA, V. (ed.) *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 236-249. ISBN 978-80-7367-679-7.

LANGER, J. a kol. *Pedagogičtí pracovníci jako klíčový faktor inkluzivního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2016. ISBN 978-80-244-3865-8.

LECHTA, V. Inkluzivní pedagogika – základní vymezení. In LECHTA, V. (ed.) *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Portál, 2010, s. 20-41. ISBN 978-80-7367-679-7.

MICHALÍK, J., BASLEROVÁ, P., RŮŽIČKA, M. a kol. *Postoje pedagogických pracovníků k vybraným aspektům společného vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2018. ISBN 978-80-244-5321-7 (print).

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (v platném znění). Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-2>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) (v platném znění). Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>

ZELINKOVÁ, O., AXELROOD, P., MIKULAJOVÁ, M. Terapie specifických poruch učení. In: LECHTA, V. a kol. *Terapie narušené komunikační schopnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 355-382. ISBN 978-80-7367-901-9.

7 Užitečné odkazy

<http://www.inkluze.upol.cz>

<https://www.sancedetem.cz>

<http://www.petit-os.cz/>

<https://spektra.eu/>

<https://alternativnikomunikace.cz/>

<http://www.apspc.cz/>

<https://alos.cz/>

<http://www.klinickalogopedie.cz/>

<http://www.ranapece.cz/>

<http://www.detskysluch.cz/>

<http://www.neslysici.cz/>

<http://www.asnep.cz>

<https://www.sons.cz/>

<https://www.tyfloservis.cz/>

<http://www.tyflocentrum.cz/>

<https://nautis.cz/cz>

<http://medeos.cz>

<http://www.nrzp.cz/>

Projekt **Podpora společenství praxe jako nástroj rozvoje klíčových kompetencí**

reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_011/0000660